

तमसो मा ज्योतिर्गमय
SANTINIKETAN
VISWA BHARATI
LIBRARY

Anecdota Oxoniensia

TEXTS, DOCUMENTS, AND EXTRACTS

CHIEFLY FROM

MANUSCRIPTS IN THE BODLEIAN

AND OTHER

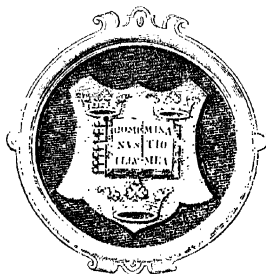
OXFORD LIBRARIES

ARYAN SERIES. VOL. I—PART I

BUDDHIST TEXTS FROM JAPAN

EDITED BY

F. MAX MÜLLER, M.A.

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

M DCCC LXXXI

BUDDHIST TEXTS FROM JAPAN

EDITED BY

F. MAX MÜLLER, M.A.

FELLOW OF ALL SOULS' COLLEGE, OXFORD

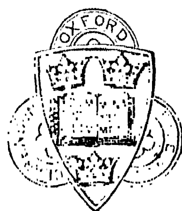
Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

MDCCCLXXXI

London

HENRY FROWDE

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE

7 PATERNOSTER ROW

BUDDHIST TEXTS FROM JAPAN.

IN a paper which I read before the Royal Asiatic Society on the 16th of February, 1880, and which was published in the April number of the Journal of that Society, I explained how the thought that there might be Sanskrit texts still existing in Japan was suggested to me by a copy of a Chinese vocabulary, published in Japan, which the Rev. Dr. Edkins received at Yokohama from the Rev. Dr. Nathan Brown in July, 1873, and which he kindly left with me during his last stay in England. This vocabulary gives the Sanskrit equivalents for the Chinese words, the Sanskrit words being first written in a peculiar Buddhist alphabet, and afterwards transliterated both with Chinese and Japanese letters. Such a publication gave me a conviction that an interest in Sanskrit must have been kept up in Japan from its first conversion to Buddhism about 600 A.D. to a comparatively recent date, for the book given to Dr. Edkins at Yokohama did not strike me as very old, and I could not help hoping that, in spite of the great political convulsions through which Japan has passed during the twelve centuries that have elapsed since its conversion to Buddhism, some relics of Sanskrit or Pâli MSS. might have escaped destruction, and be still preserved in some of the old monasteries and temples of that country.

When therefore, during the course of the year 1879, two Buddhist priests, first, Mr. Bunyiu Nanjio, and afterwards Mr. Kasawara, who had been sent to England by the most influential and liberal-minded sect, the Shinshu[1], arrived at Oxford to learn Sanskrit, I strongly urged them to make inquiries among their friends at home about the existence of Sanskrit MSS. or printed texts, and in December (1879) Mr. Bunyiu Nanjio brought me a book which a Japanese scholar, Mr. Shuntai Ishikawa, had sent to me, containing a Sanskrit text, which he wished me to correct and send back

[1] Founded by Shinran, in the thirteenth century A.D. Shinran was a disciple of Genku, who had established the doctrine of Ziodo (Sukhâvatî or the Pure Land) in Japan in A.D. 1174. In China this sect dates from the Liang dynasty (502–557 A.D.).

to him to Japan. The Sanskrit was written in the same old Buddhist alphabet as the vocabulary, in perpendicular, not in horizontal, lines, and was accompanied by a Chinese translation and a Japanese transliteration. Although this Sanskrit text of the smaller Sukhâvatî-vyûha text was very corrupt, I succeeded in restoring it to a certain extent, and published it, with an English translation and notes, in the Journal of the Royal Asiatic Society (April 1880)[1].

The publication of that Sanskrit text attracted the attention of Mr. Wylie, who wrote to me on the 3rd of March that he had brought a number of books from Japan, some of which seemed to him to contain Sanskrit texts. When these books were sent to me for examination, I found that most of them contained specimens of Sanskrit alphabets only, scraps of facsimiles in different varieties of the old Buddhist alphabet, unmeaning Tantras and Dhâra*n*îs; but in addition to these, I found at least two continuous texts, the Va*g*ra*kk*h*edikâ and the Pra*g*ñ*â-h*ri*daya-sûtra.

There was also among them a second Chinese-Sanskrit-Japanese vocabulary, called the 'Thousand Sanskrit and Chinese Words,' a well-known work, which, however, became of great interest to me, because it contained some curious information on fragments of ancient Sanskrit MSS. preserved in Japan. The vocabulary in question was arranged by I-tsing, who left China for India in 671, about twenty-seven years after Hiouen-thsang's return from India to China. In the Japanese edition of that vocabulary it was stated that the text had been brought from China to Japan by *Z*ikaku, a Japanese priest, who went to China in 838, and returned to Japan in 847. In 884 another Japanese priest, Rioyiu, copied the vocabulary from a text belonging to the priest Yuikai. The edition brought from Japan by Mr. Wylie[2] had been published there in 1773, but an earlier edition by a priest called *Z*akumio dates from the year 1727.

In the preface of *Z*akumio's edition the following curious passage occurs: 'This vocabulary is generally called, "One Thousand Sanskrit and Chinese Words." And it is stated in Annen's work that it was

[1] See Cat. Bodl. Japan., No. 47. The preface is written in Chinese and dated 1773, by the Japanese editor *Z*iomio.

[2] See Cat. Bodl. Japan., No. 6.

first brought from China by *Z*ikaku. I have corrected several mistakes in this vocabulary, after comparing many copies; yet the present edition is not free from blunders. I hope the readers will correct them, if they have better copies.'

'In the monastery of Hôriu*z*i, in Yamato, there are preserved the Pra*gñ*â-pâramitâ-h*ri*daya-sûtra and Sonshio-dhâra*n*î, written on two palm-leaves, handed down from Central India; and at the end of these, the fourteen sounds of Siddham (alphabet) are written. In the present edition of the vocabulary the alphabet is in imitation of that of the palm-leaves, except such forms of letters as cannot be distinguished from those prevalent among the scriveners of the present day.'

'Of the letters on the palm-leaves, the second of the dentals [i. e. the palatals] and the second of the labials, viz. [छ] and [फ], are rejected (in this edition), because these (being unusual in style) are difficult to distinguish. But those forms, viz. the second of the linguals, [ठ], and the second and the fourth of the gutturals [i. e. dentals] [थ], [ध], and the vowels, [î], [e], and for [*ri*], are used (in the edition) in spite of their strange characters, because there is no fear of confusion (in employing them),' etc.

Here then was conclusive evidence that, so late as 1727, palm-leaves, containing the text of Sanskrit Sûtras, were still preserved in the monastery of Hôriu*z*i. That monastery is one of eleven famous monasteries founded by prince Umayado, who died A. D. 621. It stands in the town of Tatsuta, in the province Yamato, near Kioto, the ancient or western capital of Japan.

The wish which I expressed that somebody acquainted with Buddhist literature should visit that monastery and send me copies of these ancient palm-leaves was fulfilled more readily than I had any right to expect.

On the 2nd of August (1880) Mr. Bunyiu Nanjio wrote to me that he had received a letter from Japan, dated the 23rd of May, written by Mr. Shigefuyu Kurihara in Kioto, who says that he, in company with two young Buddhist priests, Kuken Kanematsu and Yiukei Ôta, were commissioned by their monastery, the Eastern Hongwan*z*i in Kioto, to visit several places in search of Sanskrit MSS. He first went to a monastery called Kôki*z*i in the province of Kawa*k*i, but the head-priest, Kaishin Kurehito, being absent, he was not allowed to see the Sanskrit

MSS. This monastery belongs to the Shingon or the Tantra sect, and it is famous as the former abode of Hôgo, who published the edition of the small Sukhâvatî-vyûha in A.D. 1794. The teacher of Hôgo was *Z*iun (so Mr. Bunyiu Nanjio was informed by the head-priest of Kôki*z*i), and he seems to have been an active collector of ancient Sanskrit texts. But in a letter published by Kaishin Kurehito, in a Japanese newspaper, called Mei-kiô-shin-shi, i.e. 'New Record for illustrating the teaching of Buddha,' dated April 1880, he states that *Z*iun, the teacher of Hôgo, could collect three Sanskrit texts only during his lifetime, viz. (1) the small Sukhâvatî-vyûha, (2) the Pra*gñ*âpâramitâ-h*ri*daya-sûtra, and (3) the Bhadra*k*ari-pra*n*idhâna. A fourth text, the Va*g*ra*kkh*edikâ-pra*gñ*âpâramitâ-sûtra, was discovered after his death by one of his disciples, *K*idô.

Afterwards, on the 28th of April, 1880, Mr. Shigefuyu Kurihara and his friends went to the monastery of Hôriu*z*i, a monastery which formerly was independent, the priests studying the principles of the four Chinese Buddhist sects, viz. Hossô, Sanron, Shingon, and Ritsu, but which at present belongs exclusively to the Shingon sect. Here they were told by the head-priest, *G*io*k*io *K*ibaya, that the priests had lately sent their valuables, and among them those very palm-leaves, mentioned as still preserved there in 1727, to the Imperial Court.

They gathered, however, the following information from a book, entitled Ikaruga-ko-*z*i-ben-ran, i.e. 'Memorandum on the ancient affairs concerning a place called Ikaruga' (where prince Umayado lived about A.D. 600), compiled by a priest of the name of Kakuken:—'Among the treasures of the monastery were formerly to be found—

'1. Niô, i.e. a cymbal used in Buddhist temples.

'2. Mid*z*u-game, i.e. a water-vessel.

'3. Shaku-*g*io, i.e. a staff, the top of which is furnished with metal rings, as carried by Buddhist priests.

'4. Kesa, i.e. Kashâya, a scarf worn by Buddhist priests across the shoulder, which is said to have belonged to Bodhidharma (A.D. 520)[1].

'5. Ha*k*i, i.e. a bowl, which is said to have belonged to Bodhidharma.

'6. Palm-leaves which contain the Son-shio-dhâra*n*î and the Pra*gñ*â-(pâramitâ)-h*ri*daya-sûtra.

'These things are said to have been in the possession of some Chinese

[1] Eitel, Handbook, s.v. Bodhidharma.

priests, named Hwui-sz' (Yeshi) and Nien-shan (Nenzen), and four others successively, who lived in a monastery on the mountain called Nan-yo (Nangaku) in the province of Hăng (Kô) in China[1]. In the thirty-seventh year of the age of Prince Umayado (who after his death was called Shistoku, i. e. wise and virtuous), i. e. in 609 A. D., a retainer of the Mikado Suiko, Ono Imoko by name (he was twice sent to China as ambassador, in 607 and 608 A. D.), brought these things to Japan from the country of the Great Zui (i. e. China under the Sui dynasty, 589–618 A. D.).'

In a later letter, dated August last, and received on the 7th of October, written by the two companions of Mr. Shigefuyu Kurihara, Kanematsu and Ôta, we were informed that the palm-leaves had not been actually sent to the Imperial Court, but kept in Nara, a town close to the monastery of Hôriu*z*i, where an Exhibition of ancient works of art was then taking place. But instead of being in the Exhibition, it turned out that these palm-leaves were kept in the Imperial treasure-house, called Shôzôin, close to the Exhibition, and could not be seen without an order from the Home Department. That order arrived, however, in the beginning of June, and on the fourth of that month the two young priests saw the long sought-for palm-leaves. They were kept in a box covered with a net of strings, and difficult to see. The two palm-leaves were written on one side only, and the letters were very small and sometimes illegible. With the help of a copy, however, of these palm-leaves, made about the middle of the seventeenth century, by a priest called *Z*iogon (who had added to his copy a transliteration and a literal translation in Chinese), they were able to read the original, and to make a new copy of it[2]. Each leaf contained seven lines, and the

[1] Hăng-shan, 'the Hăng mountain,' is generally called Nan-yo, 'the southern high mountain.' It is 'the southern of the five mountains, which lies in Hăng-*k*eu-fu, "the prefecture or subdivision Hăng-*k*eu," on the west side of the river Siang in Hunan, a modern province in China; it is about 3000 feet high, and appears to be part of an ancient mountain range, whose summits only are visible at present, and formed the northern rim of a basin, in which coal measures and soft red sandstone predominate.' Wells Williams' Chinese Dict., p. 169.

[2] A copy of *Z*iogon's copy, collated with the original, was sent. It begins with the Pra*gñ*â-pâramitâ-h*ri*daya-sûtra, Om nama*h* sarva*gñ*âya, âryâvalokite*s*vara-bodhisattvo etc. Then follows the Son-shio dhâra*n*î, Namas trailokyaprativisish*t*âya buddhâya. See Cat. Bodl. Japan., No. 37; No. 45 b; No. 46 a; No. 61; No. 62; No. 63.

alphabet was the same as that found on a palm-leaf in the monastery Kairiuwo*z*i ('Sagaranâgarâ*g*avihâra').

In the same letter, Kuken Kanematsu and Yiukei Ôta, giving an account of their further researches for Sanskrit texts, described, first of all, a palm-leaf (six lines on each side) belonging to the monastery of Kairiuwo*z*i at Nara, which, having been sent to the Exhibition at Nara, was shown to them during their visit in April. Many passages, they say, were worm-eaten, and the writing small and frequently illegible[1].

Secondly, they sent a copy of another palm-leaf (four lines on each side) which they saw in April in the city of Ôsaka. It had been sent to an exhibition from the monastery *K*igen*z*i (monastery of the eye of wisdom) in the city of Ôsaka. This palm-leaf is said to have been brought to Japan by a Japanese priest, Yen*k*in (better known by his posthumous title *K*ishio Daishi), who went to China in 853 A.D. and stayed there till 858[2].

Thirdly, they sent a copy of a palm-leaf, kept in a monastery called Honsen*z*i in the city of Ôsaka, and which they had copied in June. They say that a similar palm-leaf is found in a monastery called Saiho*z*i, at Fushimi near Kioto, the monastery to which one of them, Kanematsu, belonged, and that others may be found in different monasteries in Japan, though no one knows what the alphabet and the language of these palm-leaves are. While the Sanskrit MSS. are not exactly palm-leaves, but rather strips of wood, written on with black ink and a writing brush or Chinese pencil, these MSS. in the unknown alphabet are written on the leaves of a tree.

The transcript sent of this MS. turned out to be a Pâli text written in Kambo*g*a letters, and contained, as Dr. Oldenberg informed me, a short fragment of the famous Vessantara Sutta.

At the same time these two young priests sent us, in the name of their monastery, carefully executed copies of two other texts:—

1.[3] A short Dhâra*n*î, called Son-shio-shio-shin-*z*u, i.e. Honourable-excellent-small-mind-dhâra*n*î. It was copied from the original, a dark blue paper with silver paint, and is in the handwriting of a famous Chinese priest, named Kanshin, who came to Japan in A.D. 753, and

[1] Cat. Bodl. Japan., No. 51; No. 59.

[2] See Cat. Bodl. Japan., No. 52.

[3] Cat. Bodl. Japan., No. 63 c, d.

became the founder of an old sect called Ritsushiu, i.e. the Vinaya sect. The original is in the possession of the monastery Tô-shiodaizi, which was founded by Kanshin, at Nara, in Yamato. They sent a copy of the Dhâra*n*î only, but the MS. contains besides five Tantras, which had already been published.

2. A copy of a copy, preserved at a large monastery, generally called Hasedera, of the Shingon sect at Hase in Yamato, containing a larger text of Pra*g*ñâ-pâramitâ-h*ri*daya-sûtra. That copy contains a Chinese translation and transliteration by an Indian priest, called Pra*g*ña, of the Thang dynasty. The original is believed to have been brought from China by a Japanese priest, Yeun, a disciple of Kukai (died A.D. 835), the founder of the Shingon sect in Japan, and preserved among the treasures in a monastery called Shô*k*iin, on the mountain Kòya, in the province of Kii. Copied 9th of July, 1880[1].

While I was engaged in reading and correcting these copies, I received two parcels of copies and facsimiles of ancient Sanskrit MSS. preserved in Japan, sent to me by Mr. Satow, the learned Secretary of the English Legation at Yedo, through Mr. Basil Hall Chamberlain, of the Royal Naval College at Yedo, then on leave of absence in England. These two eminent Japanese scholars had seen my letters in the *Times* and *Athenæum*, and had used their influence to procure for me information on any Sanskrit or Pâli MSS. that might have escaped destruction in Japan.

Mr. Satow wrote from Yedo on October 21, 1880:—

'Upon reading the account of your paper "On the Discovery of Sanskrit Texts in Japan," I at once addressed myself to the Abbot of Hôriuzi, whose acquaintance I had made some time previously, and received the same answer which, as I learn from your letter of August 2, has already been forwarded to you by the friend of your pupil Mr. B. Nanjio, viz. that the MSS. had been forwarded to the Mikado, and were deposited in the Imperial store-house.

'I at once sought an interview with H. E. Iwakura Tomomi (who, eight years ago, visited England as Chief Ambassador of the Mikado), and obtained from him a promise that not only the Hôriuzi MSS., but also any other that might exist in Japan, should be copied for transmission to you, and this promise he has already partly fulfilled.'

[1] See Cat. Bodl. Japan., No. 63 d.

I received, first of all, a roll[1], containing facsimiles of the following MSS.:—

1. A palm-leaf, attributed to Ârya Ânanda, and brought from China by the monk Yen*k*in, better known under his posthumous title of *K*ishio Daishi (b. 815, d. 892), who had studied Sanskrit in that country (853–858 A.D.) under Pra*gñ*atara, a San-zô-hosshi, i.e. Tripi*t*aka-law-teacher, of the Nâlanda monastery in Central India. The original, a gift of Pra*gñ*atara, is now preserved at the monastery of Raikô*z*i, at Sakamoto near Kioto[2]. It contains fragments of a Dhâra*n*î, and begins with Nama*h* sarvabuddhabodhisattvebhya*h*.

2. A palm-leaf MS., attributed to Kâ*s*yapa, originally preserved at Hôriu*z*i in Yamato, now transferred to the Japanese Court. It contains the Pra*gñ*â-pâramitâ-h*ri*daya-sûtra, the Sonshio dhâra*n*î, i.e. the Ush*n*î-sha-vi*g*aya-dhâra*n*î; also some Sanskrit letters[3].

3. A MS. from the pen of Pra*gñ*atara, brought from China by his pupil *K*ishio Daishi, and preserved in the monastery On*z*io*z*i, also called Miidera, in Omi near Kioto[4].

Besides this roll, Mr. Satow sent another facsimile of No. 2, the MS. attributed to Kâ*s*yapa[5]; and a facsimile of three leaves, preserved at *K*i-on-in in Kioto[6]. 'No Japanese scholar,' he adds, 'has been able to give me an account of the contents, the language, and character in which they are written.' One is a Pâli text in Burmese letters, the other a Singhalese text in Singhalese letters. Mr. Rhys Davids and Dr. Oldenberg inform me that it is impossible at present to determine from what works they are taken.

Lastly, the head-priest of Kôki*z*i sent Mr. Satow the following transcripts, which were likewise forwarded to me through Mr. Chamberlain:—

1.[7] A copy of the Hôriu*z*i palm-leaf. This must have been made from an old copy, preserved at Kôki*z*i, for the original had been sent to the Mikado.

[1] Cf. Cat. Bodl. Japan., No. 45.

[2] Of this palm-leaf I have no other copy.

[3] Cf. Cat. Bodl. Japan., No. 46 a; No. 61; No. 62; No. 63 a, b.

[4] This is published, more completely, in the Akshara-*g*io; Cat. Bodl. Japan., No. 46 e, 3.

[5] Cat. Bodl. Japan., No. 61.

[6] Cat. Bodl. Japan., No. 60.

[7] Cat. Bodl. Japan., No. 60.

2.[1] The 'Praise of the Works and Vows of Samantabhadra.' Of this I had seen already a printed copy, sent to me from Japan, and a MS. from the Royal Asiatic Society.

3.[2] A copy of a palm-leaf preserved at Kôkiẕi. This is published in Akshara-*g*io.

4.[3] Copy of a palm-leaf belonging to the monastery of Zuisenẕi at the village of *K*ioshi in the province of Yamashiro.

5. The five volumes, called Akshara-*g*io[4], four of smaller, one volume of larger size, containing, besides copies of MSS. already mentioned, one copy of a new MS., viz. a palm-leaf belonging to the monastery of Tô-Shiodaiẕi near Nara, in Yamato.

We have, therefore, the following documents now accessible to us, all, with one exception, brought to light in Japan during the last few years:—

1. The Vocabulary, given by Dr. Brown to Dr. Edkins, and lent by Dr. Edkins to me. See p. 1 Selected Essays, vol. ii. p. 338. It was published in Japan in A. D. 1732. A second copy of this work (A. D. 1732) exists in Mr. Wylie's collection, Cat. Bodl. Japan., No. 6. We learn from the preface that it was compiled by a Shaman of the monastery of Kwan-ting in China, who came from the country of Kwei-tsi (Khara*k*ar[5]), an ancient kingdom and city of Eastern Turkestan, N. of the Bosteng lake, at the foot of the Tien-shan. His priestly name was Liyeṅ (Reigon, in Japanese), and he is supposed to have lived between A. D. 713 and 847. His official titles were Hon-gio-tai-toku, 'the great virtuous one (Bhadanta), who translates the Sûtras,' and Kan-rin-tai-shio, i.e. 'waiting in Han-lin (Kan-rin, in Japanese) to be called.' This Han-lin

[1] Cat. Bodl. Japan., No. 56.

[2] Cat. Bodl. Japan., No. 57.

[3] Cat. Bodl. Japan., No. 58.

[4] See Cat. Bodl. Japan., No. 46.

[5] Dr. Edkins remarks that Kwei-tsi continued to send tribute to China down to A. D. 1072. The town is said to be identical in site with the modern city Ku-*k*e-*k*ing (lat. 41, 37; long. 82, 55; see Porter Smith's Geographical Vocabulary). The King of Kwei-tsi, named Kalipushpi, was invested by the Emperor of China, Kaou-tsung, with the title of Kwei-tsi-wang. Dr. Edkins adds that the capital of China being mentioned as Kumudana in the 39th leaf, the book must be regarded as belonging to the Tang dynasty, A. D. 618 to 907. Kumudana, here written in Sanskrit and Japanese characters under King-sze, 'metropolis,' was only used, so far as we know, in the time of the Arabian travellers for the Chinese capital.

was a kind of College, founded in A. D. 713, under the Tang dynasty, a resort for Buddhist priests, Taoist doctors, diviners, etc., ready to be summoned to do service under government, and set apart for literary scholars under the Ming dynasty, 1367 A. D.

2. 'The Thousand Sanskrit and Chinese Words,' published in Kioto, 1773. This glossary was compiled by I-tsing, in A. D. 671, brought to Japan by *Z*ikaku (ninth century), and edited there by *Z*akumio, in 1727. See Cat. Bodl. Japan., No. 6. It mentions the palm-leaves in the monastery of Hôriu*z*i. See Selected Essays, vol. ii. p. 368.

3. Sukhâvatî-vyûha-mahâyâna-sûtra, edited by *Z*iomio, 1773; edited by M. M., Journal of the Royal Asiatic Society, 1880. See Cat. Bodl. Japan., No. 47. There exists in Japan another edition of the text with three Chinese translations, published by Hôgo; also a grammatical analysis of the text in four volumes.

4. Va*g*ra*kk*/*h*edikâ-pra*g*/*ñ*âpâramitâ, MS. copied at Kôki*z*i by Kanematsu, September 1880; text, Chinese transliteration, and three Chinese translations; see Cat. Bodl. Japan., No. 54. Another copy of Sanskrit text only, made by Kaishin Kurehito at Kôki*z*i; see Cat. Bodl. Japan., No. 55. For a Chinese translation, see Cat. Bodl. Japan., No. 1.

5. Samantabhadra*k*arîstotra, MS. copied at Nyogwan*z*i by Kaigon Fu*g*imura, July 1880, and sent by Mr. Satow; see Cat. Bodl. Japan., No. 56.

6. Pra*g*ñâ-pâramitâ-h*ri*daya-sûtra, in a longer and a shorter form, generally followed by the Ush*n*îsha-dhâra*n*î. The text is found in the following copies, Cat. Bodl. Japan., Nos. 45b, 46a, 61, 62, 63; see also No. 37.

These are all the complete texts which have hitherto been discovered in Japan. Besides these, a number of fragments, mostly written on single palm-leaves or sheets of wood or paper, have been found in the ancient monasteries, while some have lately been transferred to the Imperial Government. They are curious on account of their age, which in some cases seems well attested; they are in fact the oldest Sanskrit MSS. now in existence: but they are too fragmentary and too much injured to yield as yet any valuable results. I have tried to arrange them according to the monasteries in which they were found:—

1. Hôriu*z*i, province of Yamato, head-priest *G*io*k*io *K*ibaya: Pra*g*ñâ-

pâramitâ-h*ri*daya-sûtra, and Ush*n*îsha-dhâra*n*î, now transferred to the Imperial Government. They existed at Hôriu*z*i in 1727, when they were seen by *Z*akumio; were copied by *Z*iogon in the seventeenth century; brought to Japan in 609 A. D.; may have belonged to Bodhidharma (A. D. 520), and were attributed to Kâ*s*yapa. See Cat. Bodl. Japan., Nos. 45b, 46a, 61, 62, 63.

2. Kairiuwo*z*i at Nara, province Yamato: palm-leaf. See Cat. Bodl. Japan., Nos. 51, 59.

3. *K*igen*z*i at Ôsaka, province Settsu: palm-leaf, brought from China in 858 by *K*ishio Daishi. See Cat. Bodl. Japan., No. 52.

4. Raikô*z*i at Sakamoto near Kioto, province of Ômi: palm-leaves, containing a Dhâra*n*î (attributed to Ânanda), given to *K*ishio Daishi, when in China, by Pra*gñ*atara of Nâlanda. See Cat. Bodl. Japan., No. 45.

5. Honsen*z*i in Ôsaka: palm-leaf, containing fragment of Pâli Vesantara-sutta in Kambo*g*a letters. See Cat. Bodl. Japan., No. 53.

6. Saiho*z*i at Fushimi near Kioto: palm-leaf, like the preceding one; see Cat. Bodl. Japan., No. 53.

7. Tô-shiodai*z*i at Nara, province Yamato: dark blue paper with silver writing, containing a Dhâra*n*î, written by Kanshin, who came to Japan A. D. 753, and founded the monastery; copied by Kanematsu and Ôta. Some Mantras or Tantras contained in the same MS. have not yet been copied. See Cat. Bodl. Japan., Nos. 63c, 46d.

8. Hasedera at Hase, province Yamato: Pra*gñ*â-pâramitâ-h*ri*daya-sûtra (larger text). A copy of the original which was brought from China to Japan in the ninth century, by Yeun, a disciple of Kukai (died 835). See Cat. Bodl. Japan., No. 63d, and Mr. Wylie's book, printed in China.

9. Shiô*k*iin, province Kii: the Pra*gñ*â-pâramitâ-h*ri*daya-sûtra, the original, of which the above was copied.

10. Miidera (also called On*z*io*z*i) near the Biwa lake, province of Ômi: writing of Pra*gñ*atara, brought to Japan by his disciple *K*ishio Daishi, 858 A. D., containing short Mantras. See Cat. Bodl. Japan., Nos. 45c, 46c.

11. On*z*io*z*i; see Miidera.

12. *K*i-on-in, in Kioto: palm-leaf, containing Pâli texts. See Cat. Bodl. Japan., No. 60 (also No. 53).

13. Kôki*z*i, province of Kawa*k*i: palm-leaf, copied by Kaishin Kurehito, head of the monastery. See Cat. Bodl. Japan., No. 57; also in Akshara-*g*io, Cat. Bodl. Japan., No. 46 b. Hôgo, who published the smaller Sukhâvatî-vyûha, A.D. 1794, lived at Kôki*z*i, and was the pupil of *Z*iun; see p. 4, l. 4.

14. Nyogwan*z*i: Samantabhadra*k*arîstotra, copied by Kaigon Fu*g*imura of Nyogwan*z*i. See Cat. Bodl. Japan., No. 56.

15. Zuisen*z*i at *K*ioshi, province Yamashiro: palm-leaf. See Cat. Bodl. Japan., No. 58.

16. Shiorio*z*i at Saga near Kioto: palm-leaf. See Cat. Bodl. Japan., No. 46 c.

17. Sairai*z*i, province of Ise. See Cat. Bodl. Japan., No. 46.

18. Hongwan*z*i, Eastern, in Kioto: monastery of Mr. Bunyiu Nanjio, Kasawara, Kuken Kanematsu, and Yiukei Ôta.

I.

VA*G*RA*KKH*EDIKÂ,

THE DIAMOND-CUTTER.

I.

VAGRAKKHEDIKÂ.

THE first Sanskrit text which I have endeavoured to restore from MSS. lately discovered in Japan is the Va*g*ra*kk*h*edikâ or Diamond-cutter, long known to us from translations as one of the most famous metaphysical treatises of the Mahâyâna Buddhists. The most important translations are the Chinese, the Tibetan, and Mongolian.

The Mongolian is mentioned by Burnouf, in his Introduction à l'histoire du Buddhisme, as having been presented by the Baron Schilling de Canstadt to the Institut de France in 1837.

The Tibetan translation was published with a German translation by I. J. Schmidt, in the Mémoires de l'Académie Impériale des Sciences de Saint Pétersbourg, VIme Série, Tome Quatrième, 2me livraison, 1837, under the title Über das Mahâyâna und Pradschnâ-Pâramitâ der Buddhen.

Of the Chinese translations I am able to give the following account, chiefly supplied to me by Mr. Bunyiu Nanjio:—

There is (1) a Chinese translation of the Va*g*ra*kkh*edikâ-pra*gñ*âpâramitâ-sûtra, called *K*in-kang-pan-*z*o-po-lo-mi-*k*ing, by Kumâra*g*îva[1], of the latter Tshin dynasty (384-417 A.D.), with an Imperial preface by the Emperor *Kh*ang-tsu of the Ming dynasty, dated A.D. 1411. Under the same dynasty a commentary on Kumâra*g*îva's translation was composed by two Buddhist priests.

(2) A second translation is the work of Bodhiru*k*i, of the Northern Wei dynasty (386–534 A.D.). He was the teacher of Donran, the third patriarch of the Sinshu sect.

(3) A third is ascribed to Paramârtha, A.D. 562.

(4) A fourth, which is so literal and mot-à-mot as to be unintelligible to a Chinese without the Sanskrit text, was composed by Dharmagupta (589–618 A.D.).

[1] See Cat. Bodl. Japan., No. 1.

There are two more translations; the one (5) written by the famous Hiouen-thsang, the other (6) by the hardly less famous I-tsing, both living during the Thang dynasty (618–907 A.D.). The translation of Hiouen-thsang forms part also of his translation of the whole of the Mahâpragñâpâramitâ-sûtra, constituting its ninth part[1], so that possibly it may have belonged originally to that great collection.

But although the large number of translations testify to the high estimation in which this work was held, and prove that it had become famous, if not canonical, at least in the fourth century of our era, no MS. of the original Sanskrit text had, as yet, been met with among the large collections of Buddhist works which we owe to Mr. Hodgson and others. It was known from some remarks of Burnouf's (Lotus, p. 338) that he was in possession, not only of the Tibetan translation, but also of the Sanskrit original of the Vagra*kkh*edikâ, but after his death nothing more was heard of this.

By a most unexpected and fortunate concurrence of circumstances we have now come into possession of three more or less independent classes of Sanskrit MSS. containing the text of the Vagra*kkh*edikâ, one coming from Japan, the other from China, the third from Tibet.

I. The manuscripts and printed texts of the Vagra*kkh*edikâ, lately sent from Japan, have been described in Mr. Bunyiu Nanjio's Catalogue, Nos. 54 and 55. The first, which I received the 15th of February, 1881, was a copy made by Kanematsu, who had been sent for that purpose by the monastery of the Eastern Hongwan*z*i to the monastery of Kôki*z*i, which possesses the large collection, called Bon-gaku-shin-rio, i. e. 'a ferry-beam for the study of Sanskrit,' of which the Vagra*kkh*edikâ forms the 320th fasciculus. This collection was made by *Z*iun, the former president of the monastery, and by his disciples, Hôgo, *K*ido or Ho*z*u, and others, during the last century. The copy contains the Sanskrit text, a Chinese transliteration, a Chinese literal version, and the two translations by Kumâra*g*îva (about 401) and Dharmagupta (about 605).

The second copy was sent to me by Mr. Satow, and was made at the same monastery of Kôki*z*i, probably by Kaishin Kurehito. It contains the Sanskrit text only.

As these two copies are taken from the same original, probably the

[1] See Catalogue of Tripi*t*aka by Bunyiu Nanjio, Nos. 10–15.

one which was first discovered in Japan by *K*ido, after the death of his teacher *Z*iun, they represent one authority only, though the one sometimes helps to make the other more legible.

II. The text that has come to us from Tibet is one of the block-printed books presented, I believe, by Baron Schilling de Canstadt to the Imperial Academy of Sciences at St. Petersburg. I have to return my sincere thanks to the Imperial Academy and, more particularly, to Baron de Rosen, for their great kindness in allowing me to collate this valuable text at Oxford. It contains the Sanskrit text, a Tibetan transliteration, and a Tibetan translation, but seems to have been printed in China. The Tibetan text with a German translation was published by Schmidt in 1837 (see p. 15).

III. Most unexpectedly, while I was engaged in restoring the text of the Va*g*ra*kk*h*edikâ, I received from Mr. Wylie a book which had been given to him at Peking. It is likewise a specimen of block-printing, and the same text is printed twice on both sides of the page. It is a small quarto volume, folded, and printed in red. The very first text which it contains is the Va*g*ra*kk*h*edikâ, followed by the Avalokite*s*vara-sûtra, the Pra*g*ñâpâramitâ-h*ri*daya-sûtra, the Aparimitâyu*h*-sûtra (not the Sukhâvatî-vyûha), and a number of Dhâra*n*îs.

This is, so far as we know at present, the only Sanskrit book ever printed in China which has come to Europe, and it shows again that China must still be full of Sanskrit Buddhist MSS., if we only knew where to look for them.

The text of the Va*g*ra*kk*h*edikâ, as handed down to us in China, Tibet, and Japan, is on the whole the same. Even what seem to be mere useless repetitions occur in all. When there is a difference, the Japanese text generally gives an independent and shorter form, as compared with the text of the Chinese and Tibetan books. But we must not ascribe too much importance to this, for it is known that some of the Chinese translators, Kumâra*g*îva, for instance, shortened the Sanskrit texts of the Buddhist Sûtras in their translations, and this may have reacted on the originals.

I have restored the text as well as it could be done, following chiefly the Chinese and Tibetan authorities, though occasionally giving preference to the Japanese text. I have not attempted to give all the various

readings, many of which are misprints only, easily corrected by any one who is accustomed to the style of the Mahâyâna-sûtras. Now and then the Chinese translations enabled me to restore the true reading, and I have great pleasure in acknowledging the ready help which I received, while preparing this text, from my two Japanese pupils, Mr. Bunyiu Nanjio and Mr. Kasawara. Many of the collations, particularly where there existed Japanese or Chinese transliterations, were made for me by them, and must rest therefore on their authority. The help to be derived from the Chinese translations, numerous as they are, is less, however, than might have been expected. It is a marvel indeed how Chinese Buddhists could acquire such a knowledge of Sanskrit as to converse with Indian Buddhists and learn from them the meaning of Buddhist metaphysics; and it is equally wonderful how Indian Buddhists could have learnt so much of Chinese as to find in that language exact renderings of the abstract philosophical terms of Buddhist religion and philosophy. From what I have seen, I doubt whether even the best Chinese scholars can derive an accurate understanding of the Va*g*ra*kkh*edikâ or similar works from the translations even of the best translators, unless they can first read them in the original Sanskrit. When they had done that, my two pupils were often able to understand far better what Hiouen-thsang and others must have wished to express, while they seemed unable, without this, to discover any definite and translateable meaning in the Chinese versions, even when they knew them almost by heart.

One thing, however, I have adopted from Kumâra*g*îva's translation, namely, the division into paragraphs. Though I do not throughout approve of it, yet as it was made by the heir-apparent of Wu-ti the first Emperor of the Liang dynasty, who died A. D. 531[1], it seemed to me to carry too high an authority to be lightly set aside.

I hope to give an English translation of this and other Buddhist Sûtras in one of the volumes of the 'Sacred Books of the East.'

F. MAX MÜLLER.

OXFORD, June 1881.

[1] Cat. Bodl. Japan., No. 1.

॥ वज्रच्छेदिका ॥

॥ नमो भगवत्या आर्यप्रज्ञापारमितायै ॥[1]

एवं मया श्रुतं। एकस्मिन्समये भगवाञ्छ्रावस्त्यां विहरति स्म जेतवनेऽनाथपिंडदस्यारामे महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः संबहुलैश्च बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः। अथ खलु भगवान्पूर्वाह्णकालसमये निवास्य पात्रचीवरमादाय श्रावस्तीं महानगरीं पिंडाय प्राविक्षत्। अथ खलु भगवाञ्छ्रावस्तीं महानगरीं पिंडाय चरित्वा कृतभक्तकृत्यः पश्चाद्भक्तपिंडपातप्रतिक्रांतः पात्रचीवरं प्रतिशाम्य[2] पादौ प्रक्षाल्य न्यषीदत्[3]प्रज्ञप्त एवासने पर्यंकमाभुज्य[4] ऋजुं कायं प्रणिधाय प्रतिमुखीं[5] स्मृतिमुपस्थाप्य। अथ खलु संबहुला भिक्षवो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमन्, उपसंक्रम्य[6] भगवतः पादौ शिरोभिरभिवंद्य भगवंतं त्रिष्प्रदक्षिणीकृत्यैकांते न्यषीदन् ॥१॥

तेन खलु पुनः समयेनायुष्मान्सुभूतिस्तस्यामेव पर्षदि संनिपतितोऽभूत्संनिषण्णः। अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिरुत्थायासनादेकांसमुत्तरासंगं कृत्वा दक्षिणं जानुमंडलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन

[1] ॥ नमः सर्वज्ञाय ॥ J. [2] शाप्य Ch. T. शाम्य J. [3] दद्भगवान् Ch. T. [4] ज्या ऋ J. Ch. ज्या रि T. [5] अभिमुखां J. [6] संक्रमनुपसंक्रम्य Ch. संक्रम्य T. संक्रांता उपसंक्रम्य J. The augment is frequently omitted.

भगवांस्तेनांजलिं[1] प्रणम्य भगवंतमेतदवोचत्। आश्चर्यं भगवन्परमाश्चर्यं सुगत यावदेव तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुपरिगृहीताः[2] परमेणानुग्रहेण। आश्चर्यं भगवन्यावदेव तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः परींदिताः परमया परींदनया। तत्कथं भगवन्बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितेन कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा स्थातव्यं कथं प्रतिपत्तव्यं कथं चित्तं प्रग्रहीतव्यं[3] ॥

एवमुक्ते भगवानायुष्मंतं सुभूतिमेतदवोचत् साधु साधु सुभूते एवमेतत्सुभूते एवमेतद्यथा वदसि। अनुपरिगृहीतास्तथागतेन बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः परमेणानुग्रहेण परींदितास्तथागतेन बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः परमया परींदनया। तेन हि सुभूते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु। भाषिष्येऽहं ते यथा बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितेन स्थातव्यं यथा प्रतिपत्तव्यं यथा चित्तं प्रग्रहीतव्यं। एवं भगवन्नित्यायुष्मान्सुभूतिर्भगवतः प्रत्यश्रौषीत्[4] ॥२॥

भगवानस्यैतद[5]वोचत्। इह सुभूते बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितेनैवं चित्तमुत्पादयितव्यं यावंतः सुभूते सत्त्वाः सत्त्वधातौ सत्त्वसंग्रहेण संगृहीता अंडजा वा जरायुजा वा संस्वेदजा वौपपादुका वा रूपिणो वारूपिणो वा संज्ञिनो वासंज्ञिनो वा नैव संज्ञिनो नासंज्ञिनो[6] वा यावान्कश्चित्सत्त्वधातुर्प्रज्ञप्यमानः प्रज्ञप्यते ते च

[1] अंजलिं J. अंजलि Ch. अंजालि T. [2] अनुगृहीताः J. [3] Cf. § 17.
[4] प्रतिश्रोषीत् T. [5] भगवानेतदवोचत् J.; no MS. has अस्मै तद°. [6] नैव संज्ञिनो वोऽसंज्ञिन J. नैव संज्ञिनो वासंज्ञिनो वा संज्ञिनो Ch. नैवासंज्ञिनो वा संज्ञिनो वासंज्ञिनो T.

मया सर्वेऽनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितव्याः। एवमपरिमाणानपि सत्त्वान्परिनिर्वाप्य न कश्चित्सत्त्वः परिनिर्वापितो भवति। तत्कस्य हेतोः। सचेत्सुभूते बोधिसत्त्वस्य सत्त्वसंज्ञा प्रवर्तेत न स बोधिसत्त्व इति वक्तव्यः। तत्कस्य हेतोः। न स सुभूते बोधिसत्त्वो वक्तव्यो यस्य[1] सत्त्वसंज्ञा प्रवर्तेत जीवसंज्ञा वा पुद्गलसंज्ञा वा प्रवर्तेत[2] ॥३॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते न बोधिसत्त्वेन वस्तुप्रतिष्ठितेन दानं दातव्यं न क्वचित्प्रतिष्ठितेन दानं दातव्यं न रूपप्रतिष्ठितेन दानं दातव्यं न शब्दगंधरसस्प्रष्टव्यधर्मेषु प्रतिष्ठितेन दानं दातव्यं[3]। एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन दानं दातव्यं यथा न निमित्तसंज्ञायामपि प्रतितिष्ठेत्। तत्कस्य हेतोः। यः सुभूते बोधिसत्त्वोऽप्रतिष्ठितो दानं ददाति तस्य सुभूते पुण्यस्कंधस्य न सुकरं प्रमाणमुद्ग्रहीतुं[4]। तत्किं मन्यसे सुभूते सुकरं पूर्वस्यां दिश्याकाशस्य प्रमाणमुद्ग्रहीतुं। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन्। भगवानाह। एवं दक्षिणपश्चिमोत्तरास्वध ऊर्ध्वं दिग्विदिक्षु समंताद्दशसु दिक्षु सुकरमाकाशस्य प्रमाणमुद्ग्रहीतुं। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन्। भगवानाह। एवमेव सुभूते यो बोधिसत्त्वोऽप्रतिष्ठितो दानं ददाति तस्य सुभूते पुण्यस्कंधस्य न सुकरं प्रमाणमुद्ग्रहीतुं। एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितेन दानं दातव्यं यथा न निमित्तसंज्ञायामपि प्रतितिष्ठेत् ॥४॥

[1] यस्यात्मसंज्ञा सत्वसंज्ञा Ch. T. [2] Cf. § 17. [3] Cf. § 14. [4] The texts always vary between उद्ग्रहीतुं and उद्गृहीतुं, between ग्रहीतव्यं and गृहीतव्यं.

तत्किं मन्यसे सुभूते लक्षणसंपदा तथागतो द्रष्टव्यः। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन् न लक्षणसंपदा तथागतो द्रष्टव्यः। तत्कस्य हेतोः। या सा भगवन् लक्षणसंपत्तथागतेन भाषिता सैवालक्षणसंपत्। एवमुक्ते भगवानायुष्मंतं सुभूतिमेतदवोचत्। यावत्सुभूते लक्षणसंपत्तावन्मृषा यावदलक्षणसंपत्तावन्न मृषेति हि लक्षणालक्षणतस्तथागतो द्रष्टव्यः[1] ॥५॥

एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवंतमेतदवोचत्। अस्ति भगवन्केचित्सत्त्वा भविष्यंत्यनागतेऽध्वनि पश्चिमे काले पश्चिमे समये पश्चिमायां पंचशत्यां[2] सद्धर्मविप्रलोपकाले वर्तमाने य इमेष्वे[3]वंरूपेषु सूत्रांतपदेषु भाष्यमाणेषु भूतसंज्ञामुत्पादयिष्यंति। भगवानाह। मा सुभूते त्वमेवं वोचः[4]। अस्ति केचित्सत्त्वा भविष्यंत्यनागतेऽध्वनि पश्चिमे काले पश्चिमे समये पश्चिमायां पंचशत्यां सद्धर्मविप्रलोपे वर्तमाने य इमेष्वेवंरूपेषु सूत्रांतपदेषु भाष्यमाणेषु भूतसंज्ञामुत्पादयिष्यंति। अपि तु खलु पुनः सुभूते भविष्यंत्यनागतेऽध्वनि बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः पश्चिमे काले पश्चिमे समये पश्चिमायां पंचशत्यां सद्धर्मविप्रलोपे वर्तमाने गुणवंतः शीलवंतः प्रज्ञावंतश्च भविष्यंति य इमेष्वेवंरूपेषु सूत्रांतपदेषु भाष्यमाणेषु भूतसंज्ञा[5]मुत्पादयिष्यंति। न खलु पुनस्ते सुभूते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा एकबुद्धपर्युपासिता भविष्यंति नैकबुद्धावरोपितकुशलमूला भविष्यंति अपि तु खलु पुनः सुभूते

[1] Cf. §§ 13; 20; 25. [2] पंचाशत्यां Ch. J. T. [3] इमेष्वे° Ch. J. T. [4] वोचत् Ch. वोचः J. वोचद् T. [5] संज्ञा Ch. J. T.

अनेकबुद्धशतसहस्रपर्युपासिता[1] अनेकबुद्धशतसहस्रावरोपितकुशलमूलास्ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा भविष्यंति य इमेष्वेवंरूपेषु सूत्रांतपदेषु भाष्यमाणेष्वेकचित्तप्रसादमपि प्रतिलप्स्यंते। ज्ञातास्ते सुभूते तथागतेन बुद्धज्ञानेन दृष्टास्ते सुभूते तथागतेन बुद्धचक्षुषा बुद्धास्ते सुभूते तथागतेन। सर्वे ते सुभूतेऽप्रमेयमसंख्येयं पुण्यस्कंधं प्रसविष्यंति[2] प्रतिग्रहीष्यंति। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते तेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामात्मसंज्ञा प्रवर्तते न सत्त्वसंज्ञा न जीवसंज्ञा न पुद्गलसंज्ञा प्रवर्तते। नापि[3] तेषां सुभूते बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां धर्मसंज्ञा प्रवर्तते। एवं नाधर्मसंज्ञा। नापि तेषां सुभूते संज्ञा नासंज्ञा प्रवर्तते। तत्कस्य हेतोः। सचेत्सुभूते तेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां धर्मसंज्ञा प्रवर्तेत स एव तेषामात्मग्राहो भवेत्सत्त्वग्राहो जीवग्राहः पुद्गलग्राहो भवेत्। सचेदधर्म[4]संज्ञा प्रवर्तेत स एव तेषामात्मग्राहो भवेत्सत्त्वग्राहो जीवग्राहः पुद्गलग्राह इति। तत्कस्य हेतोः। न खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन धर्म उद्ग्रहीतव्यो नाधर्मः। तस्मादियं तथागतेन संधाय वाग्भाषिता[5]। कोलोपमं धर्मपर्यायमाजा[6]नद्भिर्धर्मा एव प्रहातव्याः प्रागेवाधर्मा इति[7] ॥ ६॥

[1] साहस्र T. [2] प्रभ T. [3] अपि Ch. T. [4] चेद्धर्म Ch. T. [5] दिदं तथागतेन सन्धाय भाषितं J. दिसंसन्वय तथागतेन वग्भपिताः T. दियं·सत्वाय तथागतेन वाग्भापिता। Ch. Hiouen-thsang, as Mr. Kasawara informs me, translates this passage by: 'Therefore it is spoken by the Tathâgata in a *hidden sense.*' On the strength of this and a note of Burnouf's (Lotus, p. 343) I have tried to restore the original text. [6] कोलो° यमाजा° J. अकोलो° यमजा° Ch. T. [7] The Abhidharma-kosha-vyâkhyâ (fol. 18 a) reads धर्मा अपि.

पुनरपरं भगवानायुष्मंतं सुभूतिमेतदवोचत् । तत्किं मन्यसे सुभूते अस्ति स कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेनानुत्तरा सम्यक्संबोधि-[1]रित्यभिसंबुद्धः[2] कश्चिद्वा धर्मस्तथागतेन देशितः । एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवंतमेतदवोचत् । यथाहं भगवन्भगवतो भाषितस्यार्थमाजानामि नास्ति स कश्चिद्धर्मो य[3]स्तथागतेनानुत्तरा सम्यक्संबोधि[4]रित्यभिसंबुद्धः[5] नास्ति धर्मो यस्तथागतेन देशितः[6] । तत्कस्य हेतोः । योऽसौ तथागतेन धर्मोऽभिसंबुद्धो देशितो वा अग्राह्यः सोऽनभिलप्यः । न स धर्मो नाधर्मः । तत्कस्य हेतोः । असंस्कृतप्रभाविता ह्यार्यपुद्गलाः ॥ ७ ॥

भगवानाह । तत्किं मन्यसे सुभूते यः कश्चित्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वेमं[7] त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं सप्तरत्नपरिपूर्णं कृत्वा तथागतेभ्योऽर्हद्भ्यः सम्यक्संबुद्धेभ्यो दानं दद्यात् अपि नु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततो निदानं बहु[8] पुण्यस्कंधं प्रसुनुयात् । सुभूतिराह । बहु भगवन् बहु सुगत स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततो निदानं पुण्यस्कंधं प्रसुनुयात् । तत्कस्य हेतोः । योऽसौ भगवन्पुण्यस्कंधस्तथागतेन भाषितः अस्कंधः स तथागतेन भाषितः । तस्मात्तथागतो भाषते पुण्यस्कंधः पुण्यस्कंध इति । भगवानाह । यश्च खलु पुनः सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वेमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं सप्तरत्नपरिपूर्णं

[1] बोधिरभि Ch. J. T. [2] संबुद्धा J. [3] धर्मस्त Ch. T. [4] धिरभि J. [5] Cf. §§ 17; 22.
[6] भाषितः Ch. भषितः T. [7] J. has इमां, but otherwise लोकधातुः is used throughout as a masculine. [8] बहुतर Ch. T.

कृत्वा तथागतेभ्योऽर्हद्भ्यः सम्यक्संबुद्धेभ्यो दानं दद्यात् यश्चेतो धर्मपर्यायादंतशश्चतुष्पादिकामपि गाथामुद्गृह्य परेभ्यो विस्तरेण देशयेत्संप्रकाशयेदयमेव ततो निदानं बहुतरं पुण्यस्कंधं प्रसुनुयादप्रमेयमसंख्येयं। तत्कस्य हेतोः। अतो निर्जाता हि सुभूते तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामनुत्तरा सम्यक्संबोधिरतो निर्जाताश्च बुद्धा भगवंतः। तत्कस्य हेतोः। बुद्धधर्मा बुद्धधर्मा इति सुभूतेऽबुद्धधर्माश्चैव ते तथागतेन भाषिताः। तेनोच्यंते बुद्धधर्मा इति ॥८॥

तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु स्रोतआपन्नस्यैवं भवति मया स्रोतआपत्तिफलं प्राप्तमिति। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन्। न स्रोतआपन्नस्यैवं भवति मया स्रोतआपत्तिफलं प्राप्तमिति। तत्कस्य हेतोः। न हि स भगवन्कंचिद्धर्ममापन्नः। तेनोच्यते स्रोतआपन्न इति। न रूपमापन्नो न शब्दान्न गन्धान्न रसान्न स्प्रष्टव्यान्धर्मानापन्नः। तेनोच्यते स्रोतआपन्न इति। सचेद्भगवन् स्रोतआपन्नस्यैवं भवेन्मया स्रोतआपत्तिफलं प्राप्तमिति स एव तस्यात्मग्राहो भवेत् सत्त्वग्राहो जीवग्राहः पुद्गलग्राहो भवेदिति॥

भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु सकृदागामिन एवं भवति मया सकृदागामिफलं प्राप्तमिति। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन् न सकृदागामिन एवं भवति मया सकृदागामिफलं प्राप्तमिति। तत्कस्य हेतोः। न हि स कश्चिद्धर्मो यः सकृदागामित्वमापन्नः। तेनोच्यते सकृदागामीति ॥

भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते अपि न्वनागामिन एवं

भवति मयानागामिफलं प्राप्तमिति । सुभूतिराह । नो हीदं भगवन् नानागामिन एवं भवति मयानागामिफलं प्राप्तमिति। तत्कस्य हेतोः। न हि स भगवन्कश्चिद्धर्मो योऽनागामित्वमापन्नः। तेनोच्यतेऽनागामीति ॥

भगवानाह । तत्किं मन्यसे सुभूते अपि न्वर्हत एवं भवति मयार्हत्त्वं प्राप्तमिति । सुभूतिराह । नो हीदं भगवन् नार्हत एवं भवति मयार्हत्त्वं प्राप्तमिति । तत्कस्य हेतोः । न हि स भगवन्कश्चिद्धर्मो योऽर्हन्नाम । तेनोच्यतेऽर्हन्निति । सचेद्भगवन्नर्हत एवं भवेन्मयार्हत्त्वं प्राप्तमिति स एव तस्यात्मग्राहो भवेत् सत्त्वग्राहो जीवग्राहः पुद्गलग्राहो भवेत् ॥

तत्कस्य हेतोः । अहमस्मि भगवंस्तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेनारणाविहारिणामग्र्यो निर्दिष्टः । अहमस्मि भगवन्नर्हन्वीतरागः । न च मे भगवन्नेवं भवति अर्हन्नस्म्यहं वीतराग इति । सचेन्मम भगवन्नेवं भवेन्मयार्हत्त्वं प्राप्तमिति न मां तथागतो व्याकरिष्यदरणाविहारिणामग्र्यः सुभूतिः कुलपुत्रो न क्वचिद्विहरति तेनोच्यतेऽरणाविहार्यरणाविहारीति ॥ ९॥

भगवानाह । तत्किं मन्यसे सुभूते अस्ति स कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेन दीपंकरस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यांतिकादुद्गृहीतः । सुभूतिराह । नो हीदं भगवन् नास्ति स कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेन दीपंकरस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यांतिकादुद्गृहीतः[1] ॥

[1] Cf. § 17.

भगवानाह। यः कश्चित्सुभूते बोधिसत्त्व एवं वदेदहं क्षेत्रव्यूहान्निष्पादयिष्यामीति[1] स वितथं वदेत्। तत्कस्य हेतोः। क्षेत्रव्यूहाः क्षेत्रव्यूहा इति सुभूतेऽव्यूहास्ते तथागतेन भाषिताः। तेनोच्यंते क्षेत्रव्यूहा इति॥

तस्मात्तर्हि सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनैवमप्रतिष्ठितं चित्तमुत्पादयितव्यं यन्न क्वचित्प्रतिष्ठितं चित्तमुत्पादयितव्यं न रूपप्रतिष्ठितं चित्तमुत्पादयितव्यं न शब्दगंधरसस्प्रष्टव्यधर्मप्रतिष्ठितं चित्तमुत्पादयितव्यं। तद्यथापि नाम सुभूते पुरुषो भवेदुपेतकायो महाकायो यत्तस्यैवंरूप आत्मभावः स्यात्[2] तद्यथापि नाम सुमेरुः पर्वतराजः तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु महान्स आत्मभावो भवेत्। सुभूतिराह। महान्स भगवन्महान्सुगत स आत्मभावो भवेत्। तत्कस्य हेतोः। आत्मभाव आत्मभाव इति भगवन्न भावः स तथागतेन भाषितः। तेनोच्यत आत्मभाव इति। न हि भगवन्स भावो नाभावः। तेनोच्यत आत्मभाव इति॥१०॥

भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते यावत्यो गंगायां महानद्यां वालुकास्तावत्य एव गंगानद्यो भवेयुः तासु या वालुका अपि नु ता बह्व्यो भवेयुः। सुभूतिराह। ता एव तावद्भगवन्बह्व्यो गंगानद्यो भवेयुः प्रागेव यास्तासु गंगानदीषु वालुकाः। भगवानाह। आरोचयामि ते सुभूते प्रतिवेदयामि ते यावत्यस्तासु गंगानदीषु वालुका भवेयुस्तावतो लोकधातून्कश्चिदेव स्त्री वा पुरुषो वा सप्तरत्नपरिपूर्णं कृत्वा तथागतेभ्योऽर्हद्भ्यः सम्यक्सं-

[1] ष्यामि J. ष्यमति Ch. ष्यमिति T.   [2] Cf. § 17.

बुद्धेभ्यो दानं दद्यात् तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु सा स्त्री वा पुरुषो वा ततो निदानं बहु पुण्यस्कंधं प्रसुनुयात्। सुभूतिराह। बहु भगवन्बहु सुगत स्त्री वा पुरुषो वा ततो निदानं पुण्यस्कंधं प्रसुनुयादप्रमेयमसंख्येयं। भगवानाह। यश्च खलु पुनः सुभूते स्त्री वा पुरुषो वा तावतो लोकधातून्सप्तरत्नपरिपूर्णं कृत्वा तथागतेभ्योऽर्हद्भ्यः सम्यक्संबुद्धेभ्यो दानं दद्यात् यश्च कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वेतो धर्मपर्यायादंतशश्चतुष्पादिकामपि गाथामुद्गृह्य परेभ्यो देशयेत्संप्रकाशयेदयमेव ततो निदानं बहुतरं पुण्यस्कंधं प्रसुनुयादप्रमेयमसंख्येयं ॥११॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते यस्मिन्पृथिवीप्रदेश इतो धर्मपर्यायादंतशश्चतुष्पादिकामपि गाथामुद्गृह्य भाष्येत वा संप्रकाश्येत वा स पृथिवीप्रदेशश्चैत्यभूतो भवेत्सदेवमानुषासुरस्य लोकस्य कः पुनर्वादो य इमं धर्मपर्यायं सकलसमाप्तं धारयिष्यंति वाचयिष्यंति पर्यवाप्स्यंति परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यंति। परमेण ते सुभूत आश्चर्येण समन्वागता भविष्यंति। तस्मिंश्च सुभूते पृथिवीप्रदेशे शास्ता विहरत्यन्यतरान्यतरो वा विज्ञगुरुस्थानीयः[1] ॥१२॥

एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवंतमेतदवोचत्। को नामायं भगवन्धर्मपर्यायः कथं चैनं धारयामि। एवमुक्ते भगवानायुष्मंतं सुभूतिमेतदवोचत्। प्रज्ञापारमिता नामायं सुभूते धर्मपर्यायः। एवं चैनं धारय। तत्कस्य हेतोः। यैव सुभूते प्रज्ञापा-

[1] Cf. § 15.

रमिता तथागतेन भाषिता सैवापारमिता तथागतेन भाषिता। तेनोच्यते प्रज्ञापारमितेति॥

तत्किं मन्यसे सुभूते अपि न्वस्ति स कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेन भाषितः। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन् नास्ति स कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेन भाषितः॥

भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते यावत् त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ पृथिवीरजः कच्चित्तद्बहु भवेत्। सुभूतिराह। बहु भगवन्बहु सुगत पृथिवीरजो भवेत्। तत्कस्य हेतोः। यत्तद्भगवन्पृथिवीरजस्तथागतेन भाषितमरजस्तद्भगवंस्तथागतेन भाषितं। तेनोच्यते पृथिवीरज इति॥ योऽप्यसौ लोकधातुस्तथागतेन भाषितोऽधातुः स तथागतेन भाषितः। तेनोच्यते लोकधातुरिति॥

भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणैस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो द्रष्टव्यः। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन् द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणैस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो द्रष्टव्यः। तत्कस्य हेतोः। यानि हि तानि भगवन् द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानि तथागतेन भाषितान्यलक्षणानि तानि भगवंस्तथागतेन भाषितानि। तेनोच्यते द्वात्रिंशन्महापुरुषलक्षणानीति[1]॥

भगवानाह। यश्च खलु पुनः सुभूते स्त्री वा पुरुषो वा दिने दिने गंगानदीवालुकासमानात्मभावान्परित्यजेत् एवं परित्यजन्गंगानदीवालुकासमान्कल्पांस्तानात्मभावान्परित्यजेत् यश्चेतो

[1] Cf. §§ 5; 20; 26.

धर्मपर्यायादंतशश्चतुष्पादिकामपि गाथामुद्गृह्य परेभ्यो देशयेत्संप्रकाशयेदयमेव ततो निदानं बहुतरं पुण्यस्कंधं प्रसुनुयादप्रमेयमसंख्येयं ॥१३॥

अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्धर्मवेगेनाश्रूणि प्रामुंचत् सोऽश्रूणि प्रमृज्य भगवंतमेतदवोचत् । आश्चर्यं भगवन्परमाश्चर्यं सुगत यावदयं धर्मपर्यायस्तथागतेन भाषितोऽग्रयानसंप्रस्थितानां सत्त्वानामर्थाय श्रेष्ठयानसंप्रस्थितानामर्थाय[1] यतो मे भगवञ्ज्ञानमुत्पन्नं। न मया भगवञ्जात्वेवंरूपो धर्मपर्यायः श्रुतपूर्वः। परमेण ते भगवन्नाश्चर्येण समन्वागता बोधिसत्त्वा भविष्यंति य इह सूत्रे भाष्यमाणे श्रुत्वा भूतसंज्ञामुत्पादयिष्यंति । तत्कस्य हेतोः । या चैषा भगवन्भूतसंज्ञा सैवाभूतसंज्ञा । तस्मात्तथागतो भाषते भूतसंज्ञा भूतसंज्ञेति ॥

न मम भगवन्नाश्चर्यं[2] यदाहमिमं धर्मपर्यायं भाष्यमाणमवकल्पयाम्यधिमुच्ये। येऽपि ते भगवन्सत्त्वा भविष्यंत्यनागतेऽध्वनि पश्चिमे काले पश्चिमे समये पश्चिमायां पंचशत्यां सद्धर्मविप्रलोपे वर्तमाने य इमं भगवन्धर्मपर्यायमुद्ग्रहीष्यंति धारयिष्यंति वाचयिष्यंति पर्यवाप्स्यंति परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यंति ते परमाश्चर्येण समन्वागता भविष्यंति ॥

अपि तु खलु पुनर्भगवन्न तेषामात्मसंज्ञा प्रवर्तिष्यते[3] न सत्त्वसंज्ञा न जीवसंज्ञा न पुद्गलसंज्ञा प्रवर्तिष्यते नापि तेषां काचित्संज्ञा नासंज्ञा प्रवर्तते। तत्कस्य हेतोः। या सा भगवन्नात्म-

[1] Cf. § 15. [2] After आश्चर्यं J. has भवेत्. [3] प्रवर्तते Ch. T.

संज्ञा सैवासंज्ञा। या सत्त्वसंज्ञा जीवसंज्ञा पुद्गलसंज्ञा सैवासंज्ञा। तत्कस्य हेतोः। सर्वसंज्ञापगता हि बुद्धा भगवंतः॥

एवमुक्ते भगवानायुष्मंतं सुभूतिमेतदवोचत्। एवमेतत् सुभूते एवमेतत्। परमाश्चर्यसमन्वागतास्ते सत्त्वा भविष्यंति य इह सुभूते सूत्रे भाष्यमाणे नोत्त्रसिष्यंति न संत्रसिष्यंति न संत्रासमापत्स्यंते। तत्कस्य हेतोः। परमपारमितेयं सुभूते तथागतेन भाषिता यदुतापारमिता। यां च सुभूते तथागतः परमपारमितां भाषते[1] तामपरिमाणा अपि बुद्धा भगवंतो भाषंते। तेनोच्यते परमपारमितेति॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते या तथागतस्य क्षांतिपारमिता सैवापारमिता। तत्कस्य हेतोः। यदा मे सुभूते कलिंगराजांग[2]-प्रत्यंगमांसान्यच्छैत्सीत्तस्मिन्समय आत्मसंज्ञा वा सत्त्वसंज्ञा वा जीवसंज्ञा वा पुद्गलसंज्ञा वा नापि मे काचित्संज्ञा वासंज्ञा वा बभूव। तत्कस्य हेतोः। सचेन्मे सुभूते तस्मिन्समय आत्मसंज्ञाभविष्यद्व्यापादसंज्ञापि मे तस्मिन्समयेऽभविष्यत्। सचेत्सत्त्वसंज्ञा जीवसंज्ञा पुद्गलसंज्ञाभविष्यद्व्यापादसंज्ञापि मे तस्मिन्समयेऽभविष्यत्। तत्कस्य हेतोः। अभिजानाम्यहं सुभूतेऽतीतेऽध्वनि पंच जातिशतानि यदहं क्षांतिवादी ऋषिरभूवं। तत्रापि मे नात्मसंज्ञा बभूव न सत्त्वसंज्ञा न जीवसंज्ञा न पुद्गलसंज्ञा बभूव। तस्मात्तर्हि सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सर्वसंज्ञा

[1] भाषितः यां च तथागतः परमपारमितन भाषिते J. [2] Eitel, Handbook of Chinese Buddhism, pp. 49 and 55, gives कालिराज, and this, as Mr. Nanjio informs me, is the reading presupposed by the Chinese translations. One Chinese transliteration, however, points to Kaliṅga-râgâ. कलिंग Ch. J. T.

विवर्जयित्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चित्तमुत्पादयितव्यं। न रूपप्रतिष्ठितं चित्तमुत्पादयितव्यं न शब्दगंधरसस्प्रष्टव्यधर्मप्रतिष्ठितं चित्तमुत्पादयितव्यं न धर्मप्रतिष्ठितं चित्तमुत्पादयितव्यं नाधर्मप्रतिष्ठितं चित्तमुत्पादयितव्यं न क्वचित्प्रतिष्ठितं चित्तमुत्पादयितव्यं। तत्कस्य हेतोः। यत्प्रतिष्ठितं तदेवाप्रतिष्ठितं। तस्मादेव तथागतो भाषते ऽप्रतिष्ठितेन बोधिसत्त्वेन दानं दातव्यं। न रूपशब्दगंधरसस्पर्शधर्मप्रतिष्ठितेन दानं दातव्यं[1] ॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वेनैवंरूपो दानपरित्यागः कर्तव्यः सर्वसत्त्वानामर्थाय। तत्कस्य हेतोः। या चैषा सुभूते सत्त्वसंज्ञा सैवासंज्ञा। य एवं ते सर्वसत्त्वास्तथागतेन भाषितास्त एवासत्त्वाः। तत्कस्य हेतोः[2]। भूतवादी सुभूते तथागतः सत्यवादी तथावाद्यनन्यथावादी तथागतः। न वितथवादी तथागतः ॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते यस्तथागतेन धर्मोऽभिसंबुद्धो देशितो निध्यातो न तत्र सत्यं न मृषा। तद्यथापि नाम सुभूते पुरुषोऽंधकारप्रविष्टो न किंचिदपि पश्येत् एवं वस्तुपतितो बोधिसत्त्वो द्रष्टव्यो यो वस्तुपतितो दानं परित्यजति। तद्यथापि नाम सुभूते चक्षुष्मान्पुरुषः प्रभातायां रात्रौ सूर्येऽभ्युद्गते नानाविधानि रूपाणि पश्येत् एवमवस्तुपतितो बोधिसत्त्वो द्रष्टव्यो योऽवस्तुपतितो दानं परित्यजति ॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते ये कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वेमं धर्मपर्यायमुद्ग्रहीष्यंति धारयिष्यंति वाचयिष्यंति पर्यवाप्स्यंति

[1] Cf. § 4. [2] तत्कस्य हेतोः left out here in Ch. T.

परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यंति ज्ञातास्ते सुभूते तथागतेन बुद्धज्ञानेन दृष्टास्ते सुभूते तथागतेन बुद्धचक्षुषा बुद्धास्ते तथागतेन। सर्वे ते सुभूते सत्त्वा अप्रमेयमसंख्येयं पुण्यस्कंधं प्रसविष्यंति प्रतिग्रहीष्यंति ॥१४॥

यश्च खलु पुनः सुभूते स्त्री वा पुरुषो वा पूर्वाह्णकालसमये गंगानदीवालुकासमानात्मभावान्परित्यजेत् एवं मध्याह्नकालसमये गंगानदीवालुकासमानात्मभावान्परित्यजेत् सायाह्नकालसमये गंगानदीवालुकासमानात्मभावान्परित्यजेत्[1] अनेन पर्यायेण बहूनि कल्पकोटिनियुतशतसहस्राण्यात्मभावान्परित्यजेत् यश्चेमं धर्मपर्यायं श्रुत्वा न प्रतिक्षिपेत् अयमेव ततो निदानं बहुतरं पुण्यस्कंधं प्रसुनुयादप्रमेयमसंख्येयं। कः पुनर्वादो यो लिखित्वोद्गृह्णीयाद्धारयेद्वाचयेत्पर्यवाप्नुयात्परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयेत् ॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते अचिंत्योऽतुल्योऽयं धर्मपर्यायः। अयं च सुभूते धर्मपर्यायस्तथागतेन भाषितोऽग्रयानसंप्रस्थितानां सत्त्वानामर्थाय श्रेष्ठयानसंप्रस्थितानां सत्त्वानामर्थाय[2]। य[3] इमं धर्मपर्यायमुद्ग्रहीष्यंति धारयिष्यंति वाचयिष्यंति पर्यवाप्स्यंति परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यंति ज्ञातास्ते सुभूते तथागतेन बुद्धज्ञानेन दृष्टास्ते सुभूते तथागतेन बुद्धचक्षुषा बुद्धास्ते तथागतेन।

[1] From सायाह्न to परित्यजेत् left out in Ch. and T. The Chinese and Tibetan texts write वालुकोपम instead of वालिकासम, and the same variation occurs in other Buddhist texts. [2] Cf. § 14. [3] य deest in J. Ch. T.

सर्वे ते सुभूते सत्त्वा अप्रमेयेण पुण्यस्कंधेन समन्वागता भविष्यंति। अचिंत्येनातुल्येनामाप्येनापरिमाणेन पुण्यस्कंधेन समन्वागता भविष्यंति। सर्वे ते सुभूते सत्त्वाः समांशेन बोधिं धारयिष्यंति वाचयिष्यंति पर्यवाप्स्यंति। तत्कस्य हेतोः। न हि शक्यं सुभूतेऽयं धर्मपर्यायो हीनाधिमुक्तिकैः सत्त्वैः श्रोतुं नात्मदृष्टिकैर्न सत्त्वदृष्टिकैर्न जीवदृष्टिकैर्न पुद्गलदृष्टिकैः। नाबोधिसत्त्वप्रतिज्ञैः सत्त्वैः शक्यमयं धर्मपर्यायः श्रोतुं वोद्गृहीतुं वा धारयितुं वा वाचयितुं वा पर्यवाप्तुं वा। नेदं स्थानं विद्यते॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते यत्र पृथिवीप्रदेश इदं सूत्रं प्रकाशयिष्यते पूजनीयः स पृथिवीप्रदेशो भविष्यति सदेवमानुषासुरस्य लोकस्य वंदनीयः प्रदक्षिणीयश्च स पृथिवीप्रदेशो भविष्यति चैत्यभूतः स पृथिवीप्रदेशो भविष्यति[1] ॥१५॥

अपि तु ये ते सुभूते कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वेमानेवंरूपान्सूत्रांतानुद्ग्रहीष्यंति धारयिष्यंति वाचयिष्यंति पर्यवाप्स्यंति योनिशश्च मनसिकरिष्यंति परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यंति ते परिभूता भविष्यंति सुपरिभूताश्च भविष्यंति। तत्कस्य हेतोः। यानि च तेषां सुभूते सत्त्वानां पौर्वजन्मिकान्यशुभानि कर्माणि कृतान्यपायसंवर्तनीयानि दृष्ट एव धर्मे परिभूततया तानि पौर्वजन्मिकान्यशुभानि कर्माणि क्षपयिष्यंति बुद्धबोधिं चानुप्राप्स्यंति॥

[2]अभिजानाम्यहं सुभूते अतीतेऽध्वन्यसंख्येयैः कल्पैरसंख्येयतरैर्दीपंकरस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य परेण पर-

[1] Cf. § 12. [2] तत्कस्य हेतोः Ch. T. before अभिजानाम्यहं.

तरेण चतुरशीतिबुद्धकोटिनियुतशतसहस्राण्यभूवन्ये मयारागिता आराग्य[1] न विरागिताः। यच्च मया सुभूते ते बुद्धा भगवंत आरागिता आराग्य न विरागिता यच्च पश्चिमे काले पश्चिमे समये पश्चिमायां पंचशत्यां सद्धर्मविप्रलोपकाले वर्तमान[2] इमानेवंरूपान्सूत्रांतानुद्ग्रहीष्यंति धारयिष्यंति वाचयिष्यंति पर्यवाप्स्यंति परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यंति अस्य खलु पुनः सुभूते पुण्यस्कंधस्यांतिकादसौ पौर्वकः पुण्यस्कंधः शततमीमपि कलां नोपैति सहस्रतमीमपि शतसहस्रतमीमपि कोटितमीमपि कोटिशततमीमपि कोटिशतसहस्रतमीमपि कोटिनियुतशतसहस्रतमीमपि संख्यामपि कलामपि गणनामप्युपमामप्युपनिषदमपि[3] यावदौपम्यमपि न क्षमते ॥

सचेत्पुनः सुभूते तेषां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां वाहं पुण्यस्कंधं भाषेयं यावत्ते कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा तस्मिन्समये पुण्यस्कंधं प्रसविष्यंति प्रतिग्रहीष्यंति उन्मादं सत्त्वा अनुप्राप्नुयुश्चित्तविक्षेपं वा गच्छेयुः। अपि तु खलु पुनः सुभूते अचिंत्योऽतुल्योऽयं धर्मपर्यायस्तथागतेन भाषितः। अस्याचिंत्य एव विपाकः प्रतिकांक्षितव्यः ॥१६॥

अथ खल्वायुष्मान्सुभूतिर्भगवंतमेतदवोचत्। कथं भगवन्बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितेन स्थातव्यं कथं प्रतिपत्तव्यं कथं चित्तं प्रग्रहीतव्यं[4]। भगवानाह। इह सुभूते बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितेनैवं

[1] Instead of आरागिता आराग्य etc. J. has आराधिता आराध्य etc., but विरागिताः.
[2] न इमान् deest in J. ने य इमान् Ch. T. [3] निपदमपि Ch. T. निशामपि J. [4] Cf. § 2.

चित्तमुत्पादयितव्यं सर्वे सत्त्वा मयानुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितव्याः। एवं च सत्त्वान्परिनिर्वाप्य न कश्चित्सत्त्वः परिनिर्वापितो भवति। तत्कस्य हेतोः। सचेत्सुभूते बोधिसत्त्वस्य सत्त्वसंज्ञा प्रवर्तेत न स बोधिसत्त्व इति वक्तव्यः। जीवसंज्ञा वा यावत्पुद्गलसंज्ञा वा प्रवर्तेत न स बोधिसत्त्व इति वक्तव्यः[1]। तत्कस्य हेतोः। नास्ति सुभूते स कश्चिद्धर्मो यो बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितो नाम ॥

तत्किं मन्यसे सुभूते अस्ति स कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेन दीपंकरस्य तथागतस्यांतिकादनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः। एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवंतमेतदवोचत्। यथाहं भगवन् भगवतो भाषितस्यार्थमाजानामि नास्ति स भगवन्कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेन दीपंकरस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यांतिकादनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः। एवमुक्ते भगवानायुष्मंतं सुभूतिमेतदवोचत्। एवमेतत्सुभूते एवमेतत् नास्ति सुभूते स कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेन दीपंकरस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यांतिकादनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः[2]। सचेत्पुनः सुभूते कश्चिद्धर्मस्तथागतेनाभिसंबुद्धोऽभविष्यत्[3] न मां दीपंकरस्तथागतो व्याकरिष्यद्भविष्यसि त्वं मा[4]णवानागतेऽध्वनि शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्ध इति। यस्मात्तर्हि सुभूते तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन नास्ति स कश्चिद्धर्मो योऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्तस्मादहं दीपंकरेण तथागतेन व्याकृतो भविष्यसि

[1] Cf. § 3. [2] Cf. § 10. [3] ष्यात् Ch. J. ष्येत् J. [4] मानवा J. Deest in Ch. T.

त्वं माणवानागतेऽध्वनि शाक्यमुनिर्नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः ॥

तत्कस्य हेतोस्तथागत इति सुभूते। भूततथताया[1] एतदधिवचनं। तथागत इति सुभूते। अनुत्पादधर्मताया एतदधिवचनं। तथागत इति[2] सुभूते। धर्मोच्छेदस्यै[3]तदधिवचनं। तथागत इति सुभूते। अत्यंतानुत्पन्नस्यैतदधिवचनं ॥

तत्कस्य हेतोः। एष सुभूतेऽनुत्पादो यः परमार्थः। यः कश्चित्सुभूत एवं वदेत्तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेनानुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबुद्धेति स वितथं वदेत् अभ्याचक्षीत मां स सुभूते असतोद्गृहीतेन। तत्कस्य हेतोः। नास्ति सुभूते स कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः[4]। यश्च सुभूते तथागतेन धर्मोऽभिसंबुद्धो देशितो वा तत्र न सत्यं न मृषा। तस्मात्तथागतो भाषते सर्वधर्मा बुद्धधर्मा इति[5]। तत्कस्य हेतोः। सर्वधर्मा इति सुभूते अधर्मास्तथागतेन भाषिताः। तस्मादुच्यंते सर्वधर्मा बुद्धधर्मा इति॥

तद्यथापि नाम सुभूते पुरुषो भवेदुपेतकायो महाकायः। आयुष्मान्सुभूतिराह। योऽसौ भगवंस्तथागतेन पुरुषो भाषित उपेतकायो महाकाय इति अकायः स भगवंस्तथागतेन भाषितः। तेनोच्यत उपेतकायो महाकाय इति[6] ॥

भगवानाह। एवमेतत्सुभूते। यो बोधिसत्त्व एवं वदेदहं सत्त्वान्परिनिर्वापयिष्यामीति न स बोधिसत्त्व इति वक्तव्यः।

[1] तथागतताया J. [2] भगवानिति Ch. [3] धर्मोपच्छेद T. [4] Cf. §§ 7; 22.
[5] सर्द्धधर्मा इति Ch. सर्वधर्म इति T. सर्वधर्म बुद्धधर्म इति J. [6] Cf. § 10.

तत्कस्य हेतोः। अस्ति सुभूते स कश्चिद्धर्मो यो बोधिसत्त्वो नाम। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन् नास्ति स कश्चिद्धर्मो यो बोधिसत्त्वो नाम। भगवानाह। सत्त्वाः सत्त्वा इति सुभूते असत्त्वास्ते तथागतेन भाषितास्तेनोच्यंते सत्त्वा इति। तस्मात्तथागतो भाषते निरात्मानः सर्वधर्मा[1] निर्जीवा निष्पोषा[2] निष्पुद्गलाः सर्वधर्मा इति॥

यः सुभूते बोधिसत्त्व एवं वदेदहं क्षेत्रव्यूहान्निष्पादयिष्यामीति स वितथं वदेत्[3]। तत्कस्य हेतोः। क्षेत्रव्यूहा क्षेत्रव्यूहा इति सुभूते अव्यूहास्ते तथागतेन भाषिताः। तेनोच्यंते क्षेत्रव्यूहा इति॥

यः सुभूते बोधिसत्त्वो निरात्मानो धर्मा निरात्मानो धर्मा इत्यधिमुच्यते स तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन बोधिसत्त्वो महासत्त्व इत्याख्यातः॥१७॥

भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते संविद्यते तथागतस्य मांसचक्षुः। सुभूतिराह। एवमेतद्भगवन् संविद्यते तथागतस्य मांसचक्षुः। भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते संविद्यते तथागतस्य दिव्यं चक्षुः। सुभूतिराह। एवमेतद्भगवन् संविद्यते तथागतस्य दिव्यं चक्षुः। भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते संविद्यते तथागतस्य प्रज्ञाचक्षुः। सुभूतिराह। एवमेतद्भगवन् संविद्यते तथागतस्य प्रज्ञाचक्षुः। भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते संविद्यते तथागतस्य धर्मचक्षुः। सुभूतिराह। एवमेतद्भगवन् संविद्यते तथागतस्य धर्मचक्षुः। भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते

[1] निस्सत्त्व सर्वधर्मः J. [2] निष्पोषा deest in J.; translated by Kumâragîva. See Childers s. v. poriso. [3] सोऽपि तथैव वक्तव्यः J.

संविद्यते तथागतस्य बुद्धचक्षुः। सुभूतिराह। एवमेतद्भगवन्संविद्यते तथागतस्य बुद्धचक्षुः ॥

भगवानाह[1]। तत्किं मन्यसे सुभूते यावत्यो गंगायां महानद्यां वालुका अपि नु ता वालुकास्तथागतेन भाषिताः। सुभूतिराह। एवमेतद्भगवन्नेवमेतत्सुगत भाषितास्तथागतेन वालुकाः। भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते यावत्यो गंगायां महानद्यां वालुकास्तावत्य एव गंगानद्यो भवेयुः तासु या वालुकास्तावंतश्च लोकधातवो भवेयुः कच्चिद्बहवस्ते लोकधातवो भवेयुः। सुभूतिराह। एवमेतद्भगवन्नेवमेतत्सुगत बहवस्ते लोकधातवो भवेयुः। भगवानाह। यावंतः सुभूते तेषु लोकधातुषु सत्वास्तेषामहं नानाभावां चित्तधारां प्रजानामि[2]। तत्कस्य हेतोः। चित्तधारा चित्तधारेति सुभूते अधारैषा तथागतेन भाषिता। तेनोच्यते चित्तधारेति। तत्कस्य हेतोः। अतीतं सुभूते चित्तं नोपलभ्यते। अनागतं चित्तं नोपलभ्यते[3]। प्रत्युत्पन्नं चित्तं नोपलभ्यते॥१८॥

तत्किं मन्यसे सुभूते यः कश्चित्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वेमं त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं सप्तरत्नपरिपूर्णं कृत्वा तथागतेभ्यो ऽर्हद्भ्यः सम्यक्संबुद्धेभ्यो दानं दद्यात्[4] अपि नु स कुलपुत्रो वा

[1] T. inserts तत्किं मन्यसे सुभूते यावत्यो गंगायां महानद्यां वालुकास्तथागतेन भाषिताः। सुभूतिराह। एवमेतद्भगवं। एवमेतत्सुगत भाषितास्तथागतेन वालुकाः। भगवानाह। साधु साधु सुभूते। Ch. has only साधु साधु सुभूते after भगवानाह। J. gives a shorter text: यावत्यो गंगानद्यां वालिकास्तावन्त्यो गंगानद्यो भवेयुः इति तासु या वालिकास्तावंतश्च लोकधातवो भवेयुः.

[2] प्रजानीयात् Ch. प्रजानीयः J.

[3] T. has वोपलभ्यते three times, Ch. has नो°, वो°, and नो°.

[4] T. repeats तत्किं मन्यसे सुभूते.

कुलदुहिता वा ततो निदानं बहु[1] पुण्यस्कंधं प्रसुनुयात्। सुभूतिराह। बहु भगवन्बहु सुगत[2]। भगवानाह। एवमेतत्सुभूते एवमेतत् बहु स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततो निदानं [3]पुण्यस्कंधं प्रसुनुयादप्रमेयमसंख्येयं। तत्कस्य हेतोः। पुण्यस्कंधः पुण्यस्कंध इति सुभूते अस्कंधः स तथागतेन भाषितः। तेनोच्यते पुण्यस्कंध इति। सचेत्पुनः सुभूते पुण्यस्कंधोऽभविष्यन्न[4] तथागतोऽभाषिष्यत्[5] पुण्यस्कंधः पुण्यस्कंध इति ॥१९॥

तत्किं मन्यसे सुभूते रूपकायपरिनिष्पत्त्या तथागतो द्रष्टव्यः। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन् न रूपकायपरिनिष्पत्त्या तथागतो द्रष्टव्यः। तत्कस्य हेतोः। रूपकायपरिनिष्पत्ती रूपकायपरिनिष्पत्तिरिति भगवन् अपरिनिष्पत्तिरेषा तथागतेन भाषिता। तेनोच्यते रूपकायपरिनिष्पत्तिरिति ॥

भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते लक्षणसंपदा तथागतो द्रष्टव्यः। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन् न लक्षणसंपदा तथागतो द्रष्टव्यः। तत्कस्य हेतोः। यैषा भगवँल्लक्षणसंपत्तथागतेन भाषिता अलक्षणसंपदेषा तथागतेन भाषिता। तेनोच्यते लक्षणसंपदिति[6] ॥२०॥

भगवानाह। तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु तथागतस्यैवं भवति मया धर्मो देशित इति। [7]सुभूतिराह। नो हीदं भगवन् तथागतस्यैवं भवति मया धर्मो देशित इति। भगवानाह। यः सुभूते

[1] Ch. and T. use बहुतरं instead of बहु. [2] Ch. and T. insert स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा ततो निदानं बहुतरं पुण्यस्कंधं प्रसुनुयात् as in § 8. [3] Ch. and T. insert बहुतरं. [4] भविष्यति T. Ch. भविष्येत् J. [5] भाषिष्यत् T. Ch. भाषिष्येत् J. [6] Cf. §§ 5; 13; 25. [7] Instead of सुभूतिराह to यः सुभूते, J. has न खलु पुन एवं द्रष्टव्यं यो मां सुभूते.

एवं वदेत्तथागतेन धर्मो देशित इति स वितथं वदेत् अभ्याचक्षीत मां स सुभूते ऽसतोद्गृहीतेन। तत्कस्य हेतोः। धर्मदेशना धर्मदेशनेति सुभूते नास्ति स कश्चिद्धर्मो यो धर्मदेशना नामोपलभ्यते ॥

एवमुक्त आयुष्मान्सुभूतिर्भगवंतमेतदवोचत्। अस्ति भगवन्केचित्सत्त्वा भविष्यंत्यनागतेऽध्वनि पश्चिमे काले पश्चिमे समये पश्चिमायां पंचशत्यां सद्धर्मविप्रलोपे वर्तमाने य इमानेवंरूपान्धर्माञ्श्रुत्वाभिश्रद्धास्यंति । भगवानाह। न ते सुभूते सत्त्वा नासत्त्वाः। तत्कस्य हेतोः। सत्त्वाः सत्त्वा इति सुभूते सर्वे ते सुभूते असत्त्वास्तथागतेन भाषिताः। तेनोच्यंते सत्त्वा इति ॥२१॥

तत्किं मन्यसे सुभूते अपि न्वस्ति स कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः[1]। आयुष्मान्सुभूतिराह। नो हीदं भगवन् नास्ति स भगवन्कश्चिद्धर्मो यस्तथागतेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः। भगवानाह। एवमेतत्सुभूते एवमेतत् अणुरपि तत्र धर्मो न संविद्यते नोपलभ्यते। तेनोच्यतेऽनुत्तरा सम्यक्संबोधिरिति ॥२२॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते समः स धर्मो न तत्र कश्चिद्विषमः। तेनोच्यतेऽनुत्तरा सम्यक्संबोधिरिति। निरात्मत्वेन निःसत्त्वत्वेन निर्जीवत्वेन निष्पुद्गलत्वेन समा सानुत्तरा सम्यक्संबोधिः सर्वैः कुशलैर्धर्मैरभिसंबुध्यते। तत्कस्य हेतोः। कुशला धर्माः कुशला धर्मा इति सुभूते अधर्माश्चैव ते तथागतेन भाषिताः। तेनोच्यंते कुशला धर्मा इति ॥२३॥

यश्च खलु पुनः सुभूते स्त्री वा पुरुषो वा यावंतस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ सुमेरवः पर्वतराजानस्तावतो राशीन्सप्तानां रत्नानामभिसंहृत्य तथागतेभ्योऽर्हद्भ्यः सम्यक्संबुद्धेभ्यो दानं दद्यात् यश्च कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वेतः प्रज्ञापारमिताया धर्मपर्यायादंतशश्चतुष्पादिकामपि गाथामुद्गृह्य परेभ्यो देशयेदस्य सुभूते पुण्यस्कंधस्यासौ पौर्वकः पुण्यस्कंधः शततमीमपि कलां नोपैति यावदुपनिषदमपि न क्षमते[1] ॥२४॥

तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु तथागतस्यैवं भवति मया सत्त्वाः परिमोचिता इति। न खलु पुनः सुभूत एवं द्रष्टव्यं। तत्कस्य हेतोः। नास्ति सुभूते कश्चित्सत्त्वो यस्तथागतेन परिमोचितः। यदि पुनः सुभूते कश्चित्सत्त्वोऽभविष्यद्यस्तथागतेन परिमोचितः स्यात् स एव तथागतस्यात्मग्राहोऽभविष्यत्सत्त्वग्राहो जीवग्राहः पुद्गलग्राहोऽभविष्यत्। आत्मग्राह इति सुभूते अग्राह एष तथागतेन भाषितः। स च बालपृथग्जनैरुद्गृहीतः। बालपृथग्जना इति सुभूते अजना एव ते तथागतेन भाषिताः। तेनोच्यंते बालपृथग्जना इति ॥२५॥

तत्किं मन्यसे सुभूते लक्षणसंपदा तथागतो द्रष्टव्यः। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन्। यथाहं भगवतो भाषितस्यार्थमाजानामि न लक्षणसंपदा तथागतो द्रष्टव्यः[2]। भगवानाह। साधु साधु सुभूते एवमेतत्सुभूते एवमेतद्यथा वदसि। न लक्षणसंपदा तथागतो द्रष्टव्यः। तत्कस्य हेतोः। सचेत्पुनः सुभूते लक्षणसंपदा

[1] Cf. § 16. [2] Cf. §§ 5; 13; 20.

तथागतो द्रष्टव्योऽभविष्यद्राजापि चक्रवर्ती तथागतोऽभविष्यत्। तस्मान्न लक्षणसंपदा तथागतो द्रष्टव्यः। आयुष्मान्सुभूतिर्भगवंतमेतदवोचत्। यथाहं भगवतो भाषितस्यार्थमाजानामि न लक्षणसंपदा तथागतो द्रष्टव्यः। अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमे गाथे अभाषत।

ये मां रूपेण चाद्राक्षुर्ये मां घोषेण चान्वगुः[1]।
मिथ्याप्रहाणप्रसृता न मां द्रक्ष्यंति ते जनाः ॥१॥
धर्मतो बुद्धो द्रष्टव्यो धर्मकाया हि नायकाः।
धर्मता च न[2] विज्ञेया न सा[3] शक्या[4] विजानितुं[5] ॥२॥२६॥

तत्किं मन्यसे सुभूते लक्षणसंपदा तथागतेनानुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबुद्धा। न खलु पुनस्ते सुभूत एवं द्रष्टव्यं। तत्कस्य हेतोः। न हि सुभूते लक्षणसंपदा तथागतेनानुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबुद्धा स्यात्। न खलु पुनस्ते सुभूते कश्चिदेवं वदेत् बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितैः कस्यचिद्धर्मस्य विनाशः प्रज्ञप्त उच्छेदो वेति। न खलु पुनस्ते सुभूत एवं द्रष्टव्यं। तत्कस्य हेतोः। न बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितैः कस्यचिद्धर्मस्य विनाशः प्रज्ञप्तो नोच्छेदः ॥२७॥

यश्च खलु पुनः सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा गंगानदीवालुकासमाँल्लोकधातून्सप्तरत्नपरिपूर्णं कृत्वा तथागतेभ्योऽर्हद्भ्यः सम्यक्संबुद्धेभ्यो दानं दद्याद्यश्च बोधिसत्त्वो निरात्मकेष्वनुत्पत्ति-

[1] अन्वयुः J. चान्वयो Ch. चान्वयोत् T. [2] च न J. चास्य Ch. T. [3] सा J. स Ch. T. [4] शक्यं J. शक्या Ch. T. [5] जनितुं J. T. See Childers s. v. *ģânâti.*

केषु धर्मेषु क्षांतिं प्रतिलभते अयमेव ततो निदानं बहुतरं पुण्यस्कंधं प्रसवेदप्रमेयमसंख्येयं। न खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन पुण्यस्कंधः परिग्रहीतव्यः। आयुष्मान्सुभूतिराह। ननु भगवन्[1] बोधिसत्त्वेन पुण्यस्कंधः परिग्रहीतव्यः। भगवानाह। परिग्रहीतव्यः सुभूते नो ग्रहीतव्यः[2]। तेनोच्यते परिग्रहीतव्य इति ॥२८॥

अपि तु खलु पुनः सुभूते यः कश्चिदेवं वदेत्तथागतो गच्छति वागच्छति वा तिष्ठति वा निषीदति वा शय्यां वा कल्पयति न मे सुभूते भाषितस्यार्थमाजानाति। तत्कस्य हेतोः। तथागत इति सुभूत उच्यते न क्वचिद्गतो न कुतश्चिदागतः[3]। तेनोच्यते तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्ध इति ॥२९॥

यश्च खलु पुनः सुभूते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा यावंति त्रिसाहस्रमहासाहस्रे लोकधातौ पृथिवीरजांसि तावतां लोकधातूनामेवंरूपं मषिं[4] कुर्यात् यावदेवमसंख्येयेन वीर्येण तद्यथापि नाम परमाणुसंचयः तत्किं मन्यसे सुभूते अपि नु बहुः स परमाणुसंचयो भवेत्। सुभूतिराह। एवमेतद्भगवन्नेवमेतत्सुगत। बहुः स परमाणुसंचयो भवेत्। तत्कस्य हेतोः। सचेद्भगवन्बहुः परमाणुसंचयोऽभविष्यत् न भगवानवक्ष्यत्परमाणुसंचय इति। तत्कस्य हेतोः। योऽसौ भगवन्परमाणुसंचयस्तथागतेन भाषितः असंचयः स तथागतेन भाषितः। तेनोच्यते परमाणुसंचय इति ॥

[1] भगवन्न T. भगवं Ch. न नु भगवं J. [2] तोद्गृहीतव्यः J. नोद्गृहीतव्यः Ch. नो गृहीतव्यः T. [3] न क्वचिच्चिदा T. [4] एवंरूपमपि भाग कुर्यत् T. Ch. एवंरूपं मषीं कुर्यत् J.

यश्च तथागतेन भाषितस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुरिति अधातुः स तथागतेन भाषितः। तेनोच्यते त्रिसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुरिति। तत्कस्य हेतोः। सचेद्भगवन् लोकधातुरभविष्यत् स एव पिंडग्राहोऽभविष्यत् यश्चैव पिंडग्राहस्तथागतेन भाषितः अग्राहः स तथागतेन भाषितः। तेनोच्यते पिंडग्राह इति। भगवानाह। पिंडग्राहश्चैव सुभूते अव्यवहारोऽनभिलप्यः। न स धर्मो नाधर्मः। स च बालपृथग्जनैरुद्गृहीतः ॥३०॥

तत्कस्य हेतोः।[1] यो हि कश्चित्सुभूत एवं वदेदात्मदृष्टिस्तथागतेन भाषिता सत्त्वदृष्टिर्जीवदृष्टिः पुद्गलदृष्टिस्तथागतेन भाषिता अपि नु स सुभूते सम्यग्वदमानो वदेत्। सुभूतिराह। नो हीदं भगवन्नो हीदं सुगत न सम्यग्वदमानो वदेत्। तत्कस्य हेतोः। या सा भगवन्नात्मदृष्टिस्तथागतेन भाषिता अदृष्टिः सा तथागतेन भाषिता। तेनोच्यत आत्मदृष्टिरिति ॥

भगवानाह। एवं हि सुभूते बोधिसत्त्वयानसंप्रस्थितेन सर्वधर्मा ज्ञातव्या द्रष्टव्या अधिमोक्तव्याः। तथा च ज्ञातव्या द्रष्टव्या अधिमोक्तव्या यथा न धर्मसंज्ञायामपि प्रत्युपतिष्ठेन्नाधर्मसंज्ञायां। तत्कस्य हेतोः। धर्मसंज्ञा धर्मसंज्ञेति सुभूते असंज्ञैषा तथागतेन भाषिता। तेनोच्यते धर्मसंज्ञेति ॥३१॥

यश्च खलु पुनः सुभूते बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽप्रमेयानसंख्येयाँल्लोकधातून्सप्तरत्नपरिपूर्णं कृत्वा तथागतेभ्योऽर्हद्भ्यः सम्यक्संबुद्धेभ्यो दानं दद्याद्यश्च कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वेतः प्रज्ञापार-

[1] तत्कस्य हेतोः before यो हि deest in J.

मिताया धर्मपर्यायादंतशश्चतुष्पादिकामपि गाथामुद्गृह्य धारयेद्दे-
शयेद्वाचयेत्पर्यवाप्नुयात्परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयेदयमेव ततो
निदानं बहुतरं पुण्यस्कंधं प्रसुनुयादप्रमेयमसंख्येयं । कथं च
संप्रकाशयेत्[1] । तद्यथाकाशे[2]

तारका तिमिरं[3] दीपो मायावश्याय[4]बुद्बुदं ।
स्वप्नं च विद्युदभ्रं च एवं द्रष्टव्यं संस्कृतं[5] ॥

तथा प्रकाशयेत् तेनोच्यते संप्रकाशयेदिति ॥

इदमवोचद्भगवानात्तमनाः । स्थविरसुभूतिस्ते च भिक्षुभि-
क्षुण्युपासकोपासिकास्ते च बोधिसत्त्वाः[6] सदेवमानुषासुरगंधर्वश्च
लोको भगवतो भाषितमभ्यनंदन्निति ॥ ३२ ॥

॥ आर्यवज्रच्छेदिका भगवती प्रज्ञापारमिता समाप्ता ॥[7]

[1] संप्रकाश तद्यथाकाशे T. The Japanese text varies considerably, but it may represent the original reading, viz. कथं च संप्रकाशयेत् यथा न प्रकाशयेत् तेनोच्यते संप्रकाशयेत् । तरका तिमिरं दीपो मायावस्यायबुद्बुदा सुपिनं विद्यदभ्रं च पस्येदेवं हि संस्कृत इति ॥ [2] यथा-काशे Ch. [3] रिमिरं Ch. T. [4] मायावश्यय Ch. T. [5] It would be easy to restore the metre by reading पश्येदेवं हि संस्कृतं, but Buddhist poets do not obey the ordinary rules of metre, or rather their rules of quantity in pronunciation differ from those of later grammarians. Svapna, 'dream,' is used as a neuter, like the Pâli supinam. [6] ते च बोधिसत्त्वा deest in J. [7] वज्रच्छेदिकाप्रज्ञापारमिता (सु) त्रं: समाप्तं J.

食搆噎通

鉢衣收足洗

哆播提囉王憚喃引鉢囉底含茗也播腦引鉢喇訖

收衣鉢洗足已

器上絡衣收撮兩足洗

數如常

已是明不公對當口頭

灑上優也伱也使上捺娜鉢喇噺囉鉢哆醫噂去

敷座而

唑具世尊施設如是

屋詰跏趺端

則自到適不對了些扫專

澁上泥引鉢哩栴引迦上蔓上僕毗也引马喇嚏噼

坐

座中跏趺結直

身正願對面念

不此對細日到乳俱對縮嚩

上迦上栴鉢囉泥馱引野阿上曩上母羇上薩本吻

身作現前念

Vagrakkhedikâ from Japan. (Catal. Fol. Japan. No. 54.)

Length 112 inches. Height [illegible] inches.

E. GUGGENHEIM, PHOTO-LITHO., OXFORD

Vagra*kkh*edikâ *from Japan.* (*Catal. Bodl. Japan. No.* 55.)

Length 9½ inches. Height 11 inches.

Vajracchedikâ from Tibet. (Imperial Russian Museum).

Length [illegible] inches. Height 4 inches.

J. GUGGENHEIM, PHOTO LITHO OXFORD

Vagrakkhedikâ *from China. (Mr. Wylie's Copy.)*

Length 7¼ inches. Height 7⅛ inches.